

УДК 347.44

Микола Крива,здобувач НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ПОНЯТТЯ ТА ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ГЕОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ НАДР ЗА ДЕРЖАВНИМ ЗАМОВЛЕННЯМ

У статті досліджуються поняття та предмет договору підяду на геологічне вивчення надр за державним замовленням. При порівнянні договору з іншими договорами підрядного типу доходимо висновку, що вищезазначений договір слід відносити до непомічених договорів. Він належить до «підрядподібного» договору, оскільки його предметом є результат виконаної роботи, і до нього можна застосовувати умови положень про підряд при укладенні та виконанні договору. Особливістю досліджуваного договору є те, що, на відміну від підрядних договорів, предметом його є не просто результат, а матеріалізований результат, який має творчий характер.

Ключові слова: договір, договір підяду на геологічне вивчення надр за державним замовленням, договір підяду, замовник, підрядник.

У вітчизняній науковій літературі договірні підрядні відносини неодноразово досліджувалися, зокрема, у працях: Н. С. Кузнецової, А. Б. Гриняка, І. І. Банасевич, М. М. Великанової, І. С. Лукасевич-Крутник, В. В. Андрейцева, а також у колективній монографії «Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики» (2015 р.)

Збільшення споживання невідновлюваних природно-мінеральних ресурсів, що супроводжується безпосереднім отриманням інформації щодо потенціалу надр, а також іншими аспектами, які зумовлені специфікою відносин у сфері геологічного вивчення надр, потребують належного правового врегулювання. Адже у чинному цивільному законодавстві відсутній уніфікований нормативно-правовий акт, який би врегулював правовідносини стосовно робіт щодо геологічного вивчення надр для державних потреб. Тому актуальним є дослідження спільних та відмінних рис поняття та предмета договорів підяду та договору підяду на геологічне вивчення надр за державним замовленням, та виділення останнього до окремої групи цивільно-

правових договорів, а також виокремлення його особливостей.

Договір підяду має давнє історичне коріння, яке відслідковується ще з римського права. Підряд (*lokatio conductio operis*) входив до договору найму. Родовою ознакою було надання однією особою іншій будь-чого на відплатній основі, а підряд та послуги передбачали виконання певної роботи [3].

Договори про виконання робіт врегульовані нормами гл. 61 ЦК України, яка охоплює як загальні положення про підряд, так і конкретні види договорів підяду. ЦК України регламентує підряд як єдиний у своїй правовій сутності тип договору, спрямований на виконання певної роботи. В договорі підяду виконана підрядником робота — це матеріалізований результат, що знаходить своє втілення у створенні нової індивідуально визначеної речі, в поліпшенні якості або інших споживчих властивостей вже існуючої речі за завданням замовника [10].

Договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням об'єднує з договорами підяду те, що вони спрямовані на досягнення результату, відокрем-

леного від роботи. Сторони укладають договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням з метою досягнення саме результату, відокремленого від самого процесу роботи, оскільки замовників цікавить результат робіт, навіть негативний, а не роботи як такі.

Об'єктом договорів підряду є виготовлення, обробка, переробка, ремонт речі або виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові. На відміну від договорів підряду, об'єктом договору на геологічне вивчення надр за державним замовленням є результат наукових досліджень. Адже договір підряду укладається на виготовлення, переробку, обробку і ремонт речі або на виконання іншої роботи з передачею її результату замовникові. Передаючи замовникові річ, виготовлену за договором підряду, підрядник передає і права на неї. Це дає змогу відрізнити договори підряду від договорів про надання послуг, за якими послуга не виступає у вигляді певного об'єктивного результату, а надається і споживається у процесі діяльності послугонадавача (наприклад, при перевезенні вантажу, зберіганні майна тощо). Другою спільною для підрядних договорів ознакою є несення підрядником ризику випадкової загибелі предмета підряду або неможливості закінчення роботи [7]. Проте, за договором на геологічне вивчення надр за державним замовленням, у випадку недосягнення результату робіт ризик за негативний результат несе замовник. У такому випадку до уваги потрібно брати творчий характер робіт, після виконання яких не завжди можна отримати позитивний результат.

Договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням — це консенсуальний договір, який вважається укладеним з моменту домовленості сторін щодо умов договору. Він є двостороннім, оскільки обидві сторони наділені взаємними правами та обов'язками, праву однієї сторони кореспондує обов'язок іншої та навпаки. За договором на геологічне вивчення надр підрядник зобов'язується виконати роботи щодо геологіч-

ного вивчення надр, у свою чергу, замовник від імені держави зобов'язується оплатити виконані роботи відповідно до умов договору, отже, досліджуваний договір є оплатним.

Істотною умовою договорів підряду та договору на геологічне вивчення надр за державним замовленням є предмет. У філософії під предметом розуміється категорія, що позначає деяку цілісність, виділену зі світу об'єктів у процесі людської діяльності і пізнання. У менш суворому розумінні поняття предмета часто ототожнюють з поняттям об'єкта або речі, хоч розмежування цих понять було здійснене ще І. Кантом, який розрізняв у пізнанні «матерію» (тобто предмет) і «форму» (тобто спосіб, яким ми пізнаємо предмет). У загальноносеологічному плані протиставлення предмета і об'єкта є відносним. Основна структурна відмінність предмета від об'єкта полягає в тому, що до предмета входять лише головні, найбільш суттєві (з точки зору цього дослідження) властивості і ознаки [9].

В юридичній літературі існують різні думки з приводу визначення предмета договору. Деякі науковці ототожнюють предмет та об'єкт договору, наприклад, О. С. Іоффе виділяв у договорі юридичний об'єкт — дії і матеріальний об'єкт — речі, або інше благо, на яке спрямована поведінка [8]. Ф. І. Гавзе під предметом будь-якого цивільно-правового договору розумів дії, які повинен вчинити боржник, також об'єкт, на який ці дії спрямовані. Дії (бездіяльність) є предметом будь-якого цивільно-правового договору, а окремі договори мають кілька об'єктів [1]. Однак, що стосується підрядних договорів, більшість науковців вважає предметом договору підряду саме результат відповідних робіт. На думку О. П. Сергеева, предметом договору підряду є результат діяльності підрядника, що має конкретну упредметнену форму [2].

Предметом договору підряду може бути будь-яка робота, в процесі виконання якої створюється результат, що передається замовнику. Закон не містить вичерпного переліку робіт, які можуть виконуватися за договором підряду. Однак

безперечним є той факт, що предметом договору підяду є індивідуалізований результат праці підрядника, який набуває тієї чи іншої матеріалізованої форми (наприклад, виготовлення речі, здійснення її ремонту, зміна її споживчих властивостей і т. п.). Однак у договорі на геологічне вивчення надр за державним замовленням результатом праці, який має творчий характер, може бути і нематеріальний об'єкт. Єдність роботи та її результату є основною рисою предмета договорів підяду та договору на геологічне вивчення надр за державним замовленням, зокрема, які дозволяють відмежувати дані договори від інших типів цивільно-правових договорів, а також від договору купівлі-продажу та договору на надання послуг [11].

Об'єктом договору підяду є вчинення підрядником позитивних дій, спрямованих на виконання ним певної роботи за завданням замовника, тоді як предметом договору підяду слід визнавати такий юридичний наслідок (результат робіт) як явище навколишнього світу, що виступає як істотна умова договору, права і/або обов'язки щодо якого передаються за договором, на який спрямована узгоджена воля сторін [6].

Із законодавчого визначення договору підяду (ч. 1 ст. 837 ЦК України) випливає, що істотною умовою договору підяду є умова про роботу, виконану підрядником для контрагента за договором. Стаття 855 ЦК України, в якій йдеться про наслідки випадкового знищення «предмета договору підяду», надає підстави для висновку, що предметом договору підяду визнано результат виконаної роботи — річ, яку створив підрядник і якої ще не існує в момент укладення договору.

Хоча законодавець і не дотримується єдності термінології, вказуючи в одному випадку тільки на роботу як на предмет договору, а в іншому — і на роботу, і на її результат (при регулюванні окремих видів договору підяду спостерігається така сама тенденція), предметом цього договору є матеріалізований результат створення, перетворення, поновлення, а також ліквідації речей виробничого,

споживчого та науково-культурного призначення. Результат роботи — це та матеріалізована форма (наприклад, об'єкт будівництва, проектно-кошторисна документація тощо), що опосередковує виконану роботу. Тобто під результатом виконаної підрядником роботи слід розуміти виготовлену, оброблену, перероблену або ж відремонтовану річ чи, як у досліджуваному нами договорі, одержання інформації в результаті наукових досліджень.

Аналізуючи питання предмета договору, слід зазначити, що майже в усіх випадках замовника, перш за все, цікавить річ, що є результатом виконаних робіт, оскільки саме вона спонукала замовника до вступу в договірні відносини. В договорі на геологічне вивчення надр замовника цікавить безпосередньо інформація про надра.

За договором підяду річ виготовляється для замовника, у якого в момент передачі речі виникає право власності на неї, тобто перехід від підрядника до замовника права власності (господарського відання, оперативного управління) на предмет договору — основна мета, яку переслідує замовник. Іншими словами, для замовника важливими є як сама річ, що є результатом виконаних робіт, так і права на неї. Отже, при передачі речі за договором підяду одночасно передаються і права на неї [4]. Договір підяду на геологічне вивчення надр за державним замовленням, на відміну від інших підрядних договорів, відрізняється як за об'єктом, так і за предметом договору, адже присутній особливий об'єкт — це надра, які досліджуються в процесі виконання зобов'язання.

Відповідно до ст. 1 Кодексу України про надра, надра — це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Геологічне вивчення надр — це спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра для задоволення потреб суспільства. Геологічне вивчення здійснюється з ме-

тою одержання даних про геологічну будову надр, процеси, які відбуваються в них, виявлення та оцінки корисних копалин, вивчення закономірностей їх формування і розміщення, з'ясування гірничотехнічних та інших умов розробки родовищ корисних копалин і використання надр для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Геологічне вивчення надр включає декілька стадій: регіональне геологічне вивчення території України (геологічне картування), геологічні пошуки корисних копалин, їх геологічну розвідку та дослідно-промислово розробку [6].

Предметом договору на геологічне вивчення надр за державним замовленням, як і в інших підрядних договорах, є результат, відокремлений від самого процесу робіт. Проте ризик за результат виконаної роботи несе замовник, оскільки результат має творчий характер, відтак неможливо завжди розраховувати на позитивний результат. Договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням за своїми ознаками найбільш

наближений до договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Отже, враховуючи вищенаведене можна, дійти висновку, що договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням відноситься до непойменованих договорів. Досліджуваний нами договір є «підрядподібним» договором, оскільки він має характерні риси договорів підрядного типу, а отже, до нього слід застосовувати загальні положення про підряд. Договір на геологічне вивчення надр за державним замовленням відрізняється від інших «підрядподібних» договорів тим, що договірні зобов'язання щодо геологічного вивчення надр за державним замовленням виникають на підставі юридичного складу, який складається із самостійних юридичних фактів а саме: оголошення конкурсу, прийняття адміністративного акта, укладення договору підряду на геологічне вивчення надр за державним замовленням тощо.

Список використаних джерел

1. Гавзе Ф. И. Обязательственное право (общие положения). — Минск, — 1968. — С. 26.
2. Гражданское право: учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. П. Сергеева. — М.: Проспект, 2000. — Т. 3. — С. 336.
3. Гриняк А. Б. Місце договорів з виконання робіт в систематиці договірних зобов'язань // Приватне право і підприємництво. — Вип. 9 / редкол.: О. Д. Крупчан (гол. ред.) та ін. — Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2010. — С. 89.
4. Гриняк А. Б. Науково-практичний коментар параграфу 1 глави 61 Цивільного кодексу України. — Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. — С. 4—5.
5. Гриняк А. Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду: монографія / відп. ред. В. В. Луць. — Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. — 97 с.
6. Екологічне право України: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. — Х.: Право, 2009. — С. 206.
7. Контракты в підприємницькій діяльності: навч. посіб. — 2-ге вид., стер. / В. В. Луць. — Київ: Юрінком Інтер, 2001. — С. 142.
8. Советское гражданское право / под ред. О. С. Иоффе, Ю. К. Толстого, Б. Б. Черепахина. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1971. — Т. 1. — С. 168—172.
9. Философский энциклопедический словарь: 2-е изд. — М.: Советская энциклопедия, 1989. — С. 505.
10. Цивільне право України: в 2 т.: підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Харитонов; канд. юрид. наук Н. Ю. Голубевої. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. — Т. 2. — С. 317—318.
11. Цивільне право України: навч. посіб. / кол. авт.; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. — Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2011. — С. 311.

Крыса Николай. Понятие и предмет договора подряда на геологическое изучение недр по государственному заказу.

В статье исследуются понятия о предмете договора подряда на геологическое изучение недр по государственному заказу. Сравнивая договор с другими договорами подрядного типа, приходим к выводу о том, что вышеуказанный договор следует отнести к непоименованным договорам. Он относится к «подрядоподобному» договору, поскольку его предметом является результат выполненной работы, и к нему можно применить условия положений о подряде при сделке и исполнении договора. Особенностью исследуемого договора есть то, что, в отличие от подрядных договоров, предмет его — не только результат, но и материализованный результат, который имеет творческий характер.

Ключевые слова: договор, договор подряда на геологическое изучение недр по государственному заказу, договор подряда, заказчик, подрядчик.

Chrysa Nicholay. The concept and the subject of the contract award on the geological study on public order.

The concept and the subject of the contract award for environmental study are investigated in this article. When compared with other contracting agreements we are reaching a conclusion that the subject of the contract award for the environmental study should be attributed to the unmentioned agreements.

The contract for the environmental study on public order refers to the inferior agreements because its subject is the result of the fulfilled work and conditions provisions at the signing and performing of the contract can be applied.

Unlike inferior agreements, the subject of this agreement is not merely the result but the materialized result which has got a creative feature. That is the peculiarity of this investigated agreement.

Keywords: agreement, the subject of the contract award for the environmental study, contract award, client, contractor.